

Østlandsbøndene merker tørkeåret 2018 på inntektene også i 2019

Gårdbrukerne på Østlandet hadde i gjennomsnitt kr 324 500 i jordbruksinntekt i 2019, en økning på 20 prosent fra katastrofeåret 2018. Økningen skriver seg fra utviklingen på flatbygdene, mens «andre bygder» hadde en reduksjon i inntekt på åtte prosent. Det var stor variasjon i utvikling mellom forskjellige typer bruk. Den ekstreme tørken i 2018 ga ettervirkninger hos mange.

Dette går fram av NIBIOs årlige Driftsgranskinger. 331 bruk fra Østlandet var med i undersøkelsen som omfattet 930 bruk totalt for 2019.

Jordbruksinntekten økte

Jordbruksinntekten til østlandsbonden steg med 20 prosent fra 2018 til 2019. Resultatet preges av inntektsutviklingen i flatbygdene hvor økningen var hele 55 prosent fra et svært beskjedent resultat i 2018. Resultatet for 2018 i «andre bygder» var ikke på samme måte preget av tørken, men de merket effekten over litt lengre tid og fikk en reduksjon i jordbruksinntekten fra 2018 til 2019 på åtte prosent. Jordbruksinntekten i 2019 var henholdsvis kr 353 900 og kr 292 100 i de to områdene. Det var ingen andre landsdeler som hadde høyere årsverksinntekt enn Østlandets flatbygder.

Økte produsentpriser for noen jordbruksprodukter – nedgang for andre

Bondens priser på korn økte for alle kornslag i begge regioner. Pris på hvete økte mest i «andre bygder» mens det var bygg-prisen som økte mest på flatbygdene. I begge tilfeller var økningen på fire prosent. Det er kvaliteten på kornet som bestemmer mye av utviklingen i pris, og været i vekstsesongen og forholdene under innhøstingen har stor betydning. Potet-prisen utviklet seg forskjellig i de to regionene med en økning på ni prosent på flatbygdene og en nedgang på tre prosent i «andre bygder».

Prisen på kumelk gikk ned med drøyt en prosent fra året før i begge regionene. For geitemelk var nedgangen det dobbelte. Prisene på ku- og svinekjøtt gikk ned, mens prisen på annet storfekjøtt var tilnærmet uendret, og sau- og lammekjøtt hadde en økning på to prosent. Det samme gjelder for smågrispris. Prisen på egg gikk opp med seks prosent på flatbygdene og ned med sju prosent i «andre bygder». Det er ikke mange deltakerbruk med omsetning av egg i store kvanta, og produksjonsform og omsetningskanaler vil ha mye å si for prisen på egg, derfor vil små endringer i utvalget kunne påvirke prisen på egg en del.

Avlinger

Avlingene av hvete på Østlandet i 2019 var omtrent det dobbelte av året før, og også en tredel høyere enn gjennomsnittet for 2016-2018. Det var stor økning i begge regionene, men mest på flatbygdene. Det var økning i avling også for bygg og havre, men ikke like kraftig. Potetavlingen i 2019 hadde derimot en nedgang på flatbygdene i forhold til 2018. I «andre

bygder» var potetavlingene høyere i 2019 enn i 2018 og også større enn gjennomsnittet for årene 2016-2018. Grovfôravlingene i 2019 var vesentlig høyere enn året før, særlig på flatbygdene. Likevel var avlingene der ikke tilbake på normalt nivå i 2019, men var seks prosent lavere enn gjennomsnittet for 2016-2018. I «andre bygder» var grovfôravlingene fem prosent over gjennomsnittet for de tre årene før.

Noe mindre arbeidsinnsats

Samlet arbeidsinnsats i jordbruket gikk ned med tre prosent på flatbygdene og to prosent i «andre bygder». Det var gårdbrukerfamiliens arbeidsinnsats i jordbruket som sto for reduksjonen fra 2018 til 2019 i begge regioner mens leide timer var nesten uendret. Det gjennomsnittlige timeforbruket for driftsgranskingsbruk på Østlandet var 2071 timer og 2416 timer for henholdsvis flatbygder og «andre bygder». Sju av ti timer er utført av familien.

Sammensetningen av produksjonsinntektene

Sammensetningen av inntektene i driftsgranskingene er nokså forskjellig i flatbygdene og «andre bygder». I begge utgjør husdyrinntekter omlag halvparten av produksjonsinntektene. På flatbygdene er inntektene fra fjørfehold inkludert egg den største posten, deretter kommer svin, melk og storfeslakt. Sau og andre dyr betyr lite. I «andre bygder» er det melk og storfeslakt som er viktigst. Fjørfe og sau kommer deretter. På flatbygdene utgjør inntekten fra planteproduksjon i 2019 snaut en tredel av samlede produksjonsinntekter – noe som er et nokså normalt nivå i denne landsdelen. I 2018 utgjorde inntekter fra planter kun en seksdel. Korn utgjorde i 2019 77 prosent av planteinntektene. I «andre bygder» kommer bare 13 prosent av produksjonsinntektene fra planter, og drøyt det halve av dette er fra korn.

Produksjonsinntekten gikk opp åtte prosent i flatbygdene, men forble uendret i «andre bygder». Inntekter fra husdyrhold steg med en prosent på flatbygdene og to prosent i «andre bygder». Melkeinntektene gikk ned i begge regionene. I 2018 hadde mange melkeprodusenter problem med å fylle melkekvote sine på grunn av fôrmangel og varme som stresset kyrne. Det ble derfor gitt en midlertidig økning i kvotene. I 2019 ble denne økningen fjernet, og i 2019 hadde de fleste produsentene en kvote som var 94 prosent av året før, men noen kjøpte kvote og hadde dermed anledning til å levere mer melk. I utvalget til driftsgranskingene var det flere bruk i «andre bygder» som produserte over kvoten i 2019 enn i 2018. De leverte dermed melk de ikke fikk betaling for, noe som gir seg utslag i en lavere beregnet melkepris.

På flatbygdene var det nedgang i inntekter fra alle typer kjøtt unntatt fjørfe, mens bildet var noe mer variert i «andre bygder» hvor det var økning i inntekter fra storfeslakt og fjørfe, men nedgang i inntekter fra svin, sau og geit. Gjennomsnittsbruket i utvalget fra Østlandet hadde lavere omsatt mengde av mørkt kjøtt, og med gjennomgående lavere priser gir dette nedgang i inntekt

Tilskuddene gikk mest ned

I 2018 var utbetalingen av tilskudd på driftsgranskingsbrukene på Østlandet mye større enn året før. Tørken ga stor avlingssvikt hos mange, og de var dermed berettiget til avlings-skadetrygd. Denne ble i stor grad utbetalt allerede i 2018. En langt lavere andel fikk dette tilskuddet i 2019. Dette er hovedgrunnen til nedgangen i tilskudd. For flatbygdbrukene var

det en økning i areal- og kulturlandskapstilskudd, men en nedgang i husdyrrelaterte tilskudd. I «andre bygder» var det en økning i alle tilskuddstyper unntatt avlingsskadetrygd.

Kostnadene økte

Kostnadene i jordbruket økte med en prosent i flatbygdene og tre prosent i «andre bygder». Det var faste kostnader som økte mest. Disse utgjorde i 2019 54 prosent på flatbygdene og 57 prosent i «andre bygder».

Variable kostnader gikk ned med tre prosent på flatbygdene. Fôrvarer er en stor kostnadspost i begge regioner og utgjør halvparten av de variable kostnadene, men kjøp av grovfôr gikk kraftig ned i begge. Såvarer hadde også stor prosentvis nedgang. En grunn kan være at det ble sådd forholdsvis mye høstkorn i 2018, og at denne kostnaden allerede kom i 2018. På flatbygdene var det også nedgang i kostnader til kjøp av dyr, særlig storfe. «Andre bygder» hadde derimot økning i kostnader til kjøp av de fleste dyreslag. Utgifter til handelsgjødsel økte i begge regioner.

Faste kostnader økte med fem prosent i flatbygdene og fire prosent i «andre bygder». Begge regioner hadde økning i avskrivninger og kostnader til leie av maskiner. Kostnader til leid hjelp utviklet seg forskjellig med en økning på fire prosent i «andre bygder» og en tilsvarende nedgang på flatbygdene. Energikostnader økte mest på flatbygdene. Her var det også økning i vedlikeholdskostnader, mens disse var uendret i «andre bygder».

Variasjon i lønnsomhet mellom driftsformer

Det var et spesielt tørt og varmt år over det meste av Østlandet i 2018. Det ser ut til at skadetørken dette året fortsatt har effekt på lønnsomheten for husdyrproduksjoner som er avhengige av grovfôr. Kompensasjon for bortfall av avlinger kom for en stor del i 2018, men mye av kostnadene dette skulle dekke, kom først i 2019. Dette er delvis grunnen til at 2019 ikke ble noe godt år for produksjoner basert på grovfôr på Østlandet.

Melkebruk utgjør fortsatt en stor gruppe i landbruket på Østlandet, og resultatene fra denne driftsformen gir store utslag på resultatet for hele materialet. Bruk med «melk og storfekjøtt» i flatbygdene hadde kr 255 100 i årsverksinntekt, en reduksjon på 31 prosent fra året før. I «andre bygder» var det nedgang på fire prosent, og det ga en årsverksinntekt på kr 343 800. Året før var det også nedgang på flatbygdene, men en liten økning i «andre bygder». Melkeproduksjon var i 2019 av de mest lønnsomme driftsformene i «andre bygder».

«Storfekjøtt» har etter hvert blitt en stor gruppe i driftsgranskingene, også på Østlandet. Også for «storfekjøtt» ble det nedgang i årsinntekt fra 2018 til 2019 - hele 68 prosent på flatbygdene, men så var 2018 det nest beste året som er registrert for driftsformen i utvalget i denne regionen. I «andre bygder» var det en nedgang på 19 prosent i inntekt. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for flatbygder og «andre bygder» ble henholdsvis kr 128 300 og kr 254 800.

Mange bruk på Østlandet har **kornproduksjon** eller korn i kombinasjon med andre produksjoner. Kornbrukene i begge regionene hadde stor bedring i resultat. Flatbygdene hadde størst økning i årsverksinntekten og oppnådde kr 405 600, men brukene har bare 0,4

årsverk i gjennomsnitt. I «andre bygder» ble årsverksinntekten kr 150 200 og arbeidsforbruket er 0,3 årsverk. I begge regioner var jordbruksinntekten negativ i 2018, så prosentvis endring er vanskelig å beregne.

Driftsformer med **kombinasjoner med korn** hadde generelt en svært positiv utvikling i inntekt fra 2018. «Korn og gris», som tradisjonelt har vært en lønnsom driftsform, oppnådde kr 307 700 i inntekt, eller 79 prosent mer enn året før, men ligger langt under årene med best resultat. I tillegg til avlinger er markedssituasjonen for svinekjøtt avgjørende for resultatet. For de andre kombinasjonene er det for få observasjoner i hver gruppe til at en kan trekke vidtrekkende konklusjoner, men det ble observert økning i resultat for de fleste av kombinasjonene med korn. Det ser ut til at fjørfe i forskjellige former hadde et bra år i 2019.

Sauekjøttproduksjonen på Østlandet foregår mest i «andre bygder». Bruk med ensidig sauekjøttproduksjon i denne landsdelen hadde en nedgang på 34 prosent i årsverksinntekt fra et overraskende godt år i 2018, og oppnådde kr 153 300 – et resultat som ligner mer på 2017. Det var en liten nedgang i arbeidsforbruk og omsatt mengde kjøtt. Det kan se ut som besetningene ble redusert litt i størrelse i løpet av 2018, men delvis bygget opp igjen i 2019. Prisene på kjøtt gikk litt opp og ull gikk litt ned. Tilskuddene var mindre enn året før. Tendensene er de samme for sauebrukene på flatbygdene.

Fortsatt store investeringer

Nettoinvesteringen på østlandsgårdsbrukene sett under ett har vært forholdsvis høye siste ti-årsperiode med en topp i 2018. I 2019 var det nettoinvesteringer på kr 167 900 på flatbygdene og kr 138 300 i «andre bygder». Det er positive nettoinvesteringer for alle typer eiendeler, men størst for driftsbygninger, som utgjør drøyt 40 prosent av nettoinvesteringene. På flatbygdene står jord og lignende og maskiner for de nest største. I «andre bygder» er det maskiner og melkekvote som kommer nest etter driftsbygninger.

Jordbruksfradrag gir inntektsvirkning

Redusert skatt for landbruket ved hjelp av jordbruksfradrag et virkemiddel fastsatt i jordbruksoppkjørene. Maksimalt fradrag i 2019 var kr 166 400, som de sju årene før. Av driftsgranskingsdeltakerne på Østlandet var det 44 prosent som oppnådde maksimalt fradrag, mens 14 prosent ikke hadde noe jordbruksfradrag i det hele tatt fordi jordbruksdrifta gikk med underskudd. Dette er noen færre med maksimalt fradrag og noen flere uten fradrag enn i 2018. Deltakerne på østlandsbrukene hadde i 2019 et gjennomsnittlig jordbruksfradrag på kr 115 000. Gjennomsnittlig inntektsvirkning av jordbruksfradraget var kr 35 000 per årsverk, eller kr 2 600 mindre enn året før. Lavere skatteprosent gir mindre effekt av jordbruksfradraget. Andre fradrag kan også redusere effekten.

Nettoinntekt og gjeld

Gårdbrukerfamiliens samlede inntekter for 2019, fratrukket rentekostnader og kårutgifter, var kr 1 205 700 i Østlandets flatbygder og kr 1 026 400 i «andre bygder». Det er henholdsvis en økning og en nedgang på 24 og fem prosent. Brukene i flatbygdene har høyere rentekostnader enn brukene i «andre bygder». I 2019 hadde begge regionene økning i betalte renter, og økningen var størst i «andre bygder» med 14 prosent. Beløpene var kr 154 500 og kr 119 400 for henholdsvis flatbygdbrukene og brukene i «andre bygder».

Gjeldsprosenten til brukene i flatbygdene i 2019 var 48, eller to prosentpoeng mindre enn i 2018. Brukene i andre bygder har forholdsvis mindre gjeld og hadde en gjeldsprosent på 42 ved slutten av 2019. Dette er ett prosentpoeng mindre enn året før.

For østlandsbrukene samlet i 2019 bidro jordbruket med 27 prosent av samlede inntekter mot 25 prosent i 2018, mens skogbruk og tilleggsnæring basert på brukets ressurser bidro med henholdsvis fire og sju prosent. Lønnsinntekt stod for 46 prosent av samlede inntekter. Det er en ubetydelig forskjell mellom flatbygder og «andre bygder» for lønnsinntektenes andel. I 2019 var også andel av inntektene fra skogen og fra tilleggsnæring nokså like i de to regionene

Definisjon av de ulike regionene

Det som kalles Østlandet, omfatter det som i 2019 var fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark. Det som omtales som flatbygder, er lavlandet rundt Oslofjorden og områdene langs de store sjøene og vassdragene sør på Østlandet. Flatbygdene omfatter også ravinelandskap og andre arealer som er langt fra flate. «Andre bygder» er områder som normalt har litt dårligere klimatiske forhold for plantevekst enn flatbygdene. Skogs-, dal- og fjellbygder hører hjemme i «andre bygder». En kommune er vanligvis bare med i en av regionene.

Driftsgranskingene skal være representative for landbruket i de ulike regionene, men kan ikke sies å være representative ned på fylkesnivå.

Undersøkelsen er en regnskapsstatistikk som bygger på skatteregnskap omgjort til driftsregnskap. Det hentes også data om produksjon og tilskudd fra ulike registre. Gårdbrukerne gir supplerende opplysninger om arbeidsforbruk, avlinger og beitetider.

Resultatmål

Driftsgranskingene bruker mange resultatmål. Det som her kalles jordbruksinntekt, er vederlag til alt jordbruksarbeid og egenkapital per årsverk. For å beregne dette, trekkes kostnader ved jordbruksproduksjonen, inkludert avskrivninger, ifra samlede produksjonsinntekter i jordbruket. Deretter legger en til kostnader til leid hjelp og trekker ifra jordbrukets andel av gjeldsrenter og kårutgifter. For å få resultatet ut per årsverk, må tallet deles på medgåtte arbeidstimer og multipliseres med 1 845 som er antallet timer i et jordbruksårsverk.

Skattejustert vederlag er vederlaget til arbeid og egenkapital korrigert for inntektseffekten av jordbruksfradraget. Alle som driver jordbruk i egen regi, kan benytte dette fradraget ved skatteligningen så lenge næringsinntekten er positiv. Se under.

Næringsinntekt er det som ellers kalles driftsoverskudd. Driftsoverskuddet er produksjonsinntekter minus kostnader. Til kostnadene regnes varekjøp, vedlikehold, avskrivninger, forsikringer, lønninger, energi- og leiekostnader og administrasjon, men ikke rentekostnader.

Familiens nettoinntekt er samlet overskudd fra alle næringer, lønn, pensjoner, sykepenger og renter, fratrukket gjeldsrenter og verdien av kårytelser til tidligere eier.

Kontaktpersonar ved NIBIO

Eva Øvren

Seniorrådgiver,   divisjon Kart og statistikk
Telefon: 902 89 619
E-post: eva.ovren@nibio.no

Berit Kristiansen

Rådgiver,   divisjon Kart og statistikk
Telefon: 975 42 957
E-post: berit.kristiansen@nibio.no